

The Virtue of “Courage” in Aristotle's *Nicomachean Ethics*

An Analytical and Critical View

Mohammad Mahdi Valizadeh ¹, Ali Akbar Abdolabadi ²

Article info	Abstract
<p>DOI: 10.30470/ER.2024. 2012743.1258</p> <p>Original Article</p> <p>Submission History: Received: 02/10/2023 Revised: 14/11/2023 Accepted: 06/12/2023 Published: 05/01/2024</p> <p>Authors' Contribution: Mohammadmahdi Valizadeh: Collecting data, analysis and interpretation of data, Drafting the manuscript, Critical revision of the manuscript for important intellectual content, and confirming the last version of manuscript .</p> <p>Ali Akbar Abdolabadi: The technical edition of manuscript, The literal edition, Correcting the quotations from English sources, translating the brief and extended abstracts and the Persian and Arabic sources into English, and technical review and the final confirmation of the manuscript.</p> <p>Conflict of Interests: The authors declare no conflict of interest.</p> <p>Funding/Support: The authors of this article did not have financial support from any organizations.</p>	<p>“Courage” has long been considered one of the important and common moral virtues of various human societies. Over the centuries, there have been different and diverse understandings of this moral virtue, which have led to spreading and narrowing the scope of its application in relation with vices and the other concepts. This difference and diversity of understandings of this virtue can also be seen among the ancient Greek philosophers. Aristotle also discussed this moral virtue in detail in his ethical works, especially in his famous book <i>Nicomachean Ethics</i>. The effort to find the components of the virtue of courage in the very subtle words of Aristotle in that book leads us to the nature of courage. In this article, first we extract and express the components of the virtue of courage in <i>Nicomachean Ethics</i>. Then, based on the obtained components, we give an analysis of Aristotle’s general viewpoint about the nature of courage, and, finally, we evaluate Aristotle’s views in <i>Nicomachean Ethics</i> about the virtue of courage.</p> <p>Keywords: Aristotle, Virtue, Courage, Components, <i>Nicomachean Ethics</i>, Fear.</p>

1. **Corresponding author:** PhD Student of Islamic Ethics, Faculty of Theology and Religious Studies, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. m_valizadeh@sbu.ac.ir.

2. Assistant Professor, Department of Philosophy, Kalam, Religions and Theosophy, Faculty of Theology and Religions, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: a_abdolabadi@sbu.ac.ir

Introduction

Although “courage” is one of the few virtues always found in the list of the character traits, there is no agreement on its nature and features, even among the philosophers of the ancient world. The most important feature of Aristotle’s definition of courage is its subtlety, which has led to some different, critical and sometimes inconsistent readings of courage in the works of the scholars on Aristotle’s ethics.

Method

In this paper, by reflecting on Aristotle’s *Nichomachean Ethics*, at the first step, we will state the components of courage in Aristotle’s view. Then, we will state some points which have been neglected or misunderstood and misinterpreted; then, we will provide an analysis of Aristotle’s viewpoint of the nature of courage. Finally, we will evaluate Aristotle’s views in his *Nichomachean Ethics* on the virtue of courage.

Components of courage

By scrutivizing *Nichomachean Ethics*, we can find six components about courage, which can be expounded as follows:

1. Conditions of Danger

- 1.1. Being courageous in facing the fearful and painful or quasi-fearful things (Aristotle, 1381, 1117 a, pp. 108-110)
- 1.2. Being courageous in war (Aristotle, 1381, 1116a, p. 105)
- 1-3. Being courageous in facing the most fearful thing; i.e., death (Aristotle, 1381, 1115a, p. 102; Aristotle, 1979, p. 123).
- 1-4. Being courageous in facing a kind of noble death which is releasable by bravery and self-defense (Aristotle, 1381, 1115a&b, p. 102).

2. Conditions of Action and Resistance

- 2.1. Knowing the dangers (Aristotle, 1381, 1117a, p. 109)
- 2.2. Self-confidence (Aristotle, 1381, 1116a, p. 104), not boasting and indulging in a hasty action (Aristotle, 1381, 1115b & 1116a, p. 104)
- 2.3. Action’s not issuing from the self-confidence arisen from feeling the victory and power (Aristotle, 1381, 1117a, p. 108; Aristotle, 1979, p. 130).
- 2.4. Issuance of action not from the storm of anger or the ebullition of feelings, but from the intention aimed at choosing the purpose and anticipating the danger (Aristotle, 1381, 1116b & 1117a, pp. 107-108; Aristotle, 1979, p. 130)
- 2.5. Measuring the minor and major pleasure and pain; i.e., submitting to momentary and transitory pain for gaining the coming and future pleasure (Aristotle, 1381, 1117a & b, pp. 110-111).

2.6. Containing the action and the passion (moving and inactivity) (Aristotle, 1381, 1115b, p. 103).

3. Conditions of Fear

3.1. The middle term between excess (fearlessness) and dissipation (timidity); i.e., fear should influence a person neither extremely nor rarely (Aristotle, 1979, p. 122; Aristotle, 1381, 1117a, p. 104). Fearing a something which should be feared, and not fearing something which should not be feared, to the right degree, in the right way, for the right reason, and at the right time (Aristotle, 1381, 1115b, p. 103).

3.2. The impossibility of resistance against some fears, not the absolute fearlessness and ignorance of fear (Aristotle, 1381, 1115b, pp. 103-104).

3.3. The nobility of fear of some things and being consistent with courage (Aristotle, 1381, 1115a, p. 101).

3.4. Preserving the calmness and patience (Aristotle, 1381, 1116a. p. 104)

3.5. Having the ability to discern and make the right decision in any situation (Αριστοτέλης, 2006, 1115 b).

4. Conditions of Anger

4.1. Obeying the reason while in the state of anger (Aristotle, 1381, 1116b & 1117a, pp. 107-108).

4.2. The reasonable use of anger for gaining the good fame, not the mere reliance on animal-like unrestrained anger (Ibid.).

5. The Genus of Virtue

5.1. According to Aristotle, courage is a kind of decision and action, not a kind of knowledge (Aristotle, 1991, Vol.2, pp. 1758 & 1812).

6. The Elements of the Beauty of Virtue

6.1. Having a noble purpose and a moral motive (resisting for the reason that doing a thing is noble, and not doing it out of nobility), not acting from coerce or fear of poverty, the pain of love, legal punishment, and other motives (Aristotle, 1381, 1115b, pp. 103-104).

6.2. Resistance out of believing, not out of knowledge and practical experience in war (Aristotle, 1381, 1116b, p. 107).

6.3. Issuing from the firm habit and the character, even in the sudden danger, not from conscious readiness (Aristotle, 1381, 1117a, pp. 108-109).

6.4. Resistance with taking pleasure and without feeling the pain (Aristotle, 1381, 1104b, p. 57).

6.5. To fear disgrace and unworthiness more than death (Aristotle, 1381, 1116b, p. 107).

6.6. Patience (Aristotle, 1974, pp. 124-125).

Conclusions

For Aristotle as a virtue ethicist, the element of “nobility” has a central place in ethics. In his view, courage issues always from the good men and is not a mutual positive and negative character. Perhaps,

courage is a virtue of the irascible faculty. Aristotle deems courage as an intrinsically valuable virtue and a guarantor of the other virtues. He takes fear and self-confidence as two independent variants. Since these two variants are independent, the middle term which should be considered as courage, has no constant nature in relation to timidity and fearlessness, and, therefore, is relative. For Aristotle, the timid, the fearless and the courageous persons face the same things and situations, and only their behaviors are different. He believes in the dichotomy of death and disgrace and maintains that the fear of the courageous man of disgrace and unworthiness is more than his fear of death. From some of Aristotle's words about courage it follows that courage is a gradual and graded thing. Of course, he means by this not the ostensible courage, but the real courage. In his view, showing the courage is impossible in the circumstances in which there can be no way for avoiding death and reaching a valuable purpose.

The inconsistencies which are found in some readings of Aristotle's *Nicomachean Ethics* are resolvable. For instance, Aristotle has attended to lack of knowledge before the occurrence of danger and the appearance of the dangerous thing, and the necessity of knowing the reality of danger after the appearance of the dangerous thing. Besides, Aristotle has considered the conjunction of courage with pain as related to a man's body in facing the dangerous thing, and feeling the pleasure and not feeling the suffering as related to a man's heart as well as to the nobility of action.

In some cases, the criticisms against Aristotle's views are true or, at least, deserve some reflection regarding some questions. For example, has Aristotle mistakenly taken courage for fearlessness, so that he has considered self-confidence as one of the components of courage? If he considers courage as a virtue which is achieved by the continuing exercise, why does he deny the self-confidence issuing from the practical experience in war? Why does he consider the middle term only related to fear, while fear and anger both play a role in courage? Why has he confined the courage to war and without attending to other kinds of courage? And why has he used one and the same word about courage and timidity?

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- ‘Āmirī, Abu al-Ḥassan. (1398 SH). *Al-Sa’adatun wa al-Is’adu fi al-Sirati al-Insāniyyah*. Edited by Hossein Qadami. Qom: Āyat -e- Ishrāq Publications. [2020].
- Aristotle. (1381 SH). *Nicomachean Ethics*. Translated by Mohammad Hassan Lotfi. Tehrān: Tarh -e- Now Publications. Second Impression. [2002].
- Aristotle. (1979). *Al-Akhlāq*. Translated by Ishāq ibn Ḥunayn. Edited by ‘Abdu al-Raḥmān Badawi. Kuwait: Wikālat al-Maṭbū’āt Publications.
- Aristotle. (1924). *‘Ilm al-Akhlāq ilā Niqomakhūs*. Translated by Aḥmad Luṭfi Al-Sayyid. Cairo: Dār al-Kutub al-Miṣriyyah.
- Aristotle. (2000). *Nicomachean Ethics*. Translated by Roger Crisp. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aristotle. (1985). *Nicomachean Ethics*. Translated by Terence Irwin. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Αριστοτέλης. (2006). *Ηθικά Νικομάχεια*. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78.
- Aristotle. (1991). *The Complete Works of Aristotle*. Edited by Jonathan Barnes. Princeton: Princeton University Press.
- Bākūyi Katrimi Houriyeh, et al. (1400 SH). “A Comparative Study of Aristotle’s Viewpoint of the Place of ‘Moral Virtue’ in ‘Human Eudaimonia’ in *Nicomachean Ethics* and *Eudemian Ethics*”. *Ta’ammolāt -e- Falsafi*. No. 26. Spring & Summer. PP. 75-104. [2022].
- Comte-Sponville, Andre. (1390). *Pequeno Tratado de Las Grandes Virtudes*. Translated by Mortazā Kalāntari. Tehrān: Āgah Publicatins. Fourth Impression. [2011].
- Curzer, Howard J. (1996). “Aristotle’s Account of the Virtue of Courage in *Nicomachean Ethics* III.6-9”. *The Society for Ancient Greek Philosophy Newsletter*, No.183. PP. 1-15.
- Ladikos, Anasfasios. (2004). “Revisiting the Virtue of Courage in Aristotle”. *Phronimon*. Vol.5, PP. 77-92.
- Nisters, Thomas. (2000). *Aristotle on Courage*. Verlag: Peter Lang Publications.
- Otteson, Michael. (2022). “Courage in Aristotle’s Theory of the Good”. *Journal of Value Inquiry*. PP. 1-17.
- Oxford English Dictionary*. (1989). Oxford University Press. Vol. 2. Second Edition.
- Pangle, Lorraine Smith. (2018). “The Anatomy of Courage in Aristotle’s *Nicomachean Ethics*”. *The Review of Politics*. 80 (4). PP. 569 – 590.
- Pears, David. (1978). “Aristotle’s Analysis of Courage”. *Midwest Studies in Philosophy*. 3 (1) PP. 273-285.

- Plato. (1380 SH). *The Complete Works of Plato*. Translated by Mohammad Hassan Lotfi. Tehrān: Khārazmi Publications. Third Impression. [1999].
- Rogers, Kelly. (1994). "Aristotle on the Motive of Courage". *The Southern Journal of Philosophy*. 32 (3). PP. 303–313.
- Roochnik, David. (2015). "Courage and Shame: Aristotle's *Nicomachean Ethics*". *Etica & Politica*. No 2. PP. 200-218.
- Ross, David. (1995). *Aristotle*. London: Routledge. 6th Edition.
- Scarre, Geoffrey. (1401 SH). *On Courage*. Translated by Rassoul Sa'douni. Tehrān: Bidgol Publications. First Impression. [2023].
- Seligman, Martin. (1389 SH). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. Translated by Mostafā Tabrizi. Tehrān: Dānzheh Publications. First Impression. [2010].
- Sparshott, F. (1994). *Taking Me Seriously: A Study of the Argument of the Nicomachean Ethics*. Toronto: University of Toronto Press.
- Vigani, Denise. (2017). "Aristotle's Account of Courage". *History of Philosophy Quarterly*. 34 (4). PP. 313–330.
- Valizādeh, MohammadMahdi and Sa'īdi, Hassan. (1401 SH). "A Monotheistic Analysis of the Concept and Degrees of the Virtue of 'Courage' in Mystical Ethics". *Ta'amolāt -e- Akhlāqi*. No.12. Winter. PP. 87-107. [2023].
- Ward, Lee. (2001). "Nobility and Necessity: The Problem of Courage in Aristotle's *Nicomachean Ethics*". *American Political Science Review*. Vol. 95. No. 1. PP. 74-75.
- Zavaliy, Andrei G. (2020). *Courage and Cowardice in Ancient Greece: From Homer to Aristotle*. Springer Publications. First Edition.

نگاهی تحلیلی و انتقادی به فضیلت «شجاعت» در اخلاق نیکوماخوسی ارسطو

محمد مهدی ولی زاده،^۱ علی اکبر عبدل آبادی^۲

اطلاعات مقاله	چکیده
DOI: 10.30470/ER.2024.2012743.1258	<p>«شجاعت» از دیرباز یکی از فضایل اخلاقی مهم و مشترک جوامع بشری گوناگون به شمار می‌رفته است. طی قرون متمادی فهم‌های مختلف و متنوعی از این فضیلت اخلاقی وجود داشته‌اند که به توسعه و تزییق قلمرو کاربرد آن در مرزبندی بارزایلی و مفاهیم دیگر انجامیده‌اند. این اختلاف و تنوع فهم‌ها از فضیلت شجاعت در میان فیلسوفان یونان باستان نیز دیده می‌شود. ارسطو نیز در آثار اخلاق‌شناختی خود، به‌ویژه در کتاب مشهور اخلاق نیکوماخوسی، از این فضیلت اخلاقی به-تفصیل بحث کرده است. کوشش برای یافتن مؤلفه‌های فضیلت شجاعت در سخنان پرفرافت ارسطو در آن کتاب ما را به حقیقت شجاعت رهنمون می‌سازد. ما در این مقاله کوشیده‌ایم که ابتدا مؤلفه‌های فضیلت شجاعت در اخلاق نیکوماخوسی را استخراج و بیان کنیم؛ سپس بر اساس مؤلفه‌های به‌دست‌آمده که بیست و پنج مورد در شش بخش‌اند، تحلیلی از نظرگاه کلی ارسطو درباره حقیقت شجاعت و شخص شجاع به دست دهیم و سرانجام به ارزیابی آرای ارسطو و مناسبات میان آنها پردازیم.</p>
مقاله پژوهشی	
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۰	
تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۰۸/۲۳	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۵	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵	
نقش نویسندگان	<p>محمد مهدی ولی زاده: ایده‌پرداز اصلی مقاله، مسؤل مکاتبات با نشریه، جمع‌آوری داده‌ها، نگارش اولیه و نهایی مقاله، تحلیل و نقادی و انجام اصلاحات مقاله. علی اکبر عبدل آبادی: پیرایش و ویرایش علمی مقاله، پیرایش و ویرایش نگارشی (ادبی) مقاله، اصلاح و تصحیح نقل‌قول‌های مقاله از منابع انگلیسی، ترجمه چکیده‌های انگلیسی کوتاه و مبسوط مقاله و منابع فارسی و عربی مقاله و بازنگری علمی و تأیید نهایی مقاله.</p>
تعارض منافع	
این مقاله تعارض منافع ندارد.	
حمایت مالی	
این مقاله حمایت مالی دریافت نکرده است.	

۱. نویسنده مسؤل، دانشجوی دکتری اخلاق اسلامی، دانشکده الهیات و ادیان، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. m_valizadeh@sbu.ac.ir

۲. استادیار گروه حکمت و کلام، ادیان و عرفان، دانشکده الهیات و ادیان، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. a_abdolabadi@sbu.ac.ir

مقدمه

ارسطو (۳۸۴-۳۲۲ ق.م.) چهار رساله درباره حکمت عملی نوشته است که عبارتند از: اخلاق نیکوماخوسی^۱، اخلاق اودیموسی^۲، اخلاق کبیر^۳ و سیاست نامه^۴. اخلاق نیکوماخوسی که حاوی اندیشه‌های اخلاق‌شناختی بسیار مهم ارسطو است، مهم‌ترین کتاب فلسفه اخلاق در تاریخ اخلاق‌شناسی بوده است و در کتاب دوم آن از فضیلت «شجاعت» بحث شده است.

یکی از خصایل اخلاقی که انسان‌ها درباره فضیلت بودن آن اتفاق نظر دارند و تحسین آن در همه جوامع عمومیّت دارد، شجاعت است (سلیگمن، ۱۳۸۹، ص ۱۷۸؛ اسکار، ۱۴۰۱، ص ۱۴). در آثار فلسفی - اخلاقی نیز شجاعت از دیرباز یکی از فضایل مهم انسانی به شمار می‌رفته است (ولی‌زاده و سعیدی، ۱۴۰۱، ص ۹۱). در زبان انگلیسی واژه «Courage» درباره شجاعت به کار می‌رود. این واژه از «Cor» به معنای «قلب» گرفته شده و منشأ آن «corage» در زبان فرانسوی قدیم است (Oxford English Dictionary, 1989, Vol. 2). در زبان یونانی، واژه «κουράγιο» (کورایو) به معنای «شجاعت» استعمال می‌شود و با «Καρδιά» (کاردیا) به معنای «قلب» تشابه دارد. بنا براین، به احتمال زیاد، «Courage» و «corage» از زبان علمی و محاوره‌ای یونان باستان وارد زبان فرانسوی شده و، سپس، در دو قرن اخیر به زبان انگلیسی راه یافته و به این صورت درآمده است. ارسطو در اخلاق نیکوماخوسی شجاعت را با واژه یونانی «Ανδρεία» (آندریا) و مشتقاتش به کار برده است.

اگرچه شجاعت یکی از معدود خصایل منشی است که پیوسته در فهرست فضایل ظاهر می‌شود، هیچ توافقی درباره ماهیت و ویژگی‌های آن وجود ندارد، حتی در جهان باستان (Zavaliy, 2020, p. 10). مهم‌ترین ویژگی تعریف ارسطو از شجاعت پیچیدگی و ظرفیت آن است (Sparshott, 1994, p. 150). از همین رو، خوانش‌های مختلف، منتقدانه و گاه ناسازگاری از شجاعت در اخلاق-شناسی ارسطویی عرضه شده‌اند. اما آیا نظرگاه ارسطو درباره این فضیلت مشخص است و بر اساس آن می‌توان شخص شجاع را از دیگران متمایز کرد؟ یکی از راه‌های بررسی هر مفهومی، توجه به تعاریف عرضه‌شده و تحلیل آنهاست. از همین رو، در ادامه، با دقت و تأمل در اخلاق نیکوماخوسی ارسطو ابتدا مؤلفه‌های شجاعت از نظر ارسطو را به دست خواهیم آورد. سپس، مطالبی را که مورد غفلت یا در معرض فهم و تفسیر خطا قرار گرفته‌اند، بیان خواهیم کرد و تحلیلی از نظرگاه ارسطو درباره حقیقت شجاعت به دست خواهیم داد. سرانجام، به ارزیابی آرای ارسطو در اخلاق نیکوماخوسی درباره فضیلت شجاعت خواهیم پرداخت.

۱. پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر با گسترش پژوهش درباره اخلاق‌شناسی ارسطو پژوهش‌های متعددی درباره فضیلت شجاعت از نظر ارسطو انجام

1. Nicomachean Ethics
2. Eudemean Ethics
3. Magna Moralia
4. Politics

۵. به نظر می‌رسد که ارتباط شجاعت با قلب از این حیث باشد که شخص شجاع دارای ثبات قلب و پردلی است و به همین دلیل می‌تواند بر ترس خود غلبه و در برابر خطرها مقاومت کند.

گرفته‌اند. ارسطو پژوهان کوشیده‌اند تا تبیین‌های روشنی از کتاب دوم اخلاق نیکوماخوسی عرضه کنند. دیوید پیرز در مقاله «تحلیل ارسطو از شجاعت»^۱ با بیان تحلیل ارسطو از شجاعت نشان داده که اعتدال ساده‌ترین نوع فضیلت ارسطویی است و شجاعت ارسطویی را هنگامی به بهترین وجه می‌توان فهمید که در مقابل اعتدال قرار گیرد، به طوری که پیچیدگی ساختار آن را بتوان در تقابل آن با اعتدال مشاهده کرد. هاوئرد جی. کورزر در مقاله «تقریر ارسطو از فضیلت شجاعت در اخلاق نیکوماخوسی، کتاب سوم، بندهای ۶-۹»^۲ تفسیری از شجاعت مورد نظر ارسطو عرضه می‌کند که با آن او را از پنج اتهام تبرئه کند و نظرگاه ارسطو را پذیرفتنی سازد. مایکل اُتسن در مقاله «شجاعت در نظریه ارسطو درباره خیر»^۳ به این پرسش پاسخ داده که چرا شجاعت بخشی از زندگی خوب است و چگونه باید میان آن و فضایل دیگر تعادل برقرار کرد؟ آیا ارسطو شجاعت را دارای ارزش ذاتی یا ابزاری می‌داند؟ دیوید روچنیک در مقاله «شجاعت و شرم: اخلاق نیکوماخوسی ارسطو، کتاب سوم، بندهای ۶-۹»^۴ به ارتباط پیچیده شجاعت و شرم پرداخته و توصیفات ارسطو از اشخاص شجاع‌نما را بررسی کرده است. آناسفاسیوس لادیکوس در مقاله «نگاهی دوباره به فضیلت شجاعت از نگاه ارسطو»^۵ کوشیده تا فضیلت شجاعت از نگاه ارسطو را تبیین کند و نسبت شجاعت با امور دیگری چون لذت را تحلیل کند. تامس نیسترز در کتاب شجاعت از نگاه ارسطو^۶ به این پرسش‌ها پرداخته است که آیا هدف خاصی برای شجاعت وجود دارد؟ چگونه می‌توان کسانی را که فقط وانمود می‌کنند که شجاع‌اند، از آنهایی که واقعاً چنین‌اند، جدا کرد؟ دنیس ویگانی در مقاله «تقریر ارسطو از فضیلت»^۷ کوشیده تا به این سه مسئله پاسخ دهد: گستره شجاعت، میزان ترس شجاعان و تمایز شجاعت از خویشنداری. کلی راجرز در مقاله «انگیزه شجاعت از نگاه ارسطو»^۸ نسبت انگیزه‌های مختلف با شجاعت ارسطویی را بررسی کرده و ارزیابی اولیه‌ای از سازگاری آنها ارائه کرده است. آندری گ. زاوالی در کتاب شجاعت و جبن در یونان باستان: از همر تا ارسطو^۹ در صدد تضعیف عقیده رایج درباره نظرگاهی واحد و یکپارچه درباره شجاعت و جبن در یونان باستان برآمده و نشان داده است که درباره اینکه چه چیزی شخصیت انسان شجاع واقعی را تشکیل می‌دهد، می‌توان بحث‌های مختلفی در یونان باستان یافت. لورین اسمیت پنگل در مقاله «کالبدشکافی شجاعت در اخلاق نیکوماخوسی ارسطو»^{۱۰} پیچیدگی‌های ناشناخته در تعریف ارسطو از شجاعت را در تحلیل ظریف او از شجاعت سیاسی شناسایی کرده و نشان داده است که چرا شجاعت سیاسی هرگز نمی‌تواند کاملاً عقلانی شود.

اگرچه این پژوهش‌ها در جای خود ارزنده‌اند، به نظر می‌رسد که به کاستی‌ها و گاه ناسازگاری‌هایی دچارند که بازخوانی اخلاق نیکوماخوسی ارسطو را ضروری می‌سازد. در این مقاله کتاب دوم از اخلاق نیکوماخوسی را با مراجعه به متن یونانی این کتاب و با

- 1 . David Pears. Aristotle's Analysis of Courage.
- 2 . Howard J. Curzer. Aristotle's Account of the Virtue of Courage in *Nicomachean Ethics*.
- 3 . Michael Otteson. Courage in Aristotle's Theory of the Good.
- 4 . David Roochnik. Courage and Shame: Aristotle's Nicomachean Ethics.
- 5 . Anasfasios Ladikos. Revisiting the Virtue of Courage in Aristotle.
- 6 . Thomas Nisters. Aristotle on Courage.
- 7 . Denise Viganì. Aristotle's Account of Courage.
- 8 . Kelly Rogers. Aristotle on the Motive of Courage.
- 9 . Andrei G. Zavaliiy. Courage and Cowardice in Ancient Greece: From Homer to Aristotle.
- 10 . Lorraine Smith Pangle. The Anatomy of Courage in Aristotle's Nicomachean Ethics.

بهره‌گیری از ترجمه‌های فارسی، انگلیسی و عربی آن خواهیم کاوید و خواهیم کوشید تا مؤلفه‌های شجاعت را از جمله‌های پیچیده و درهم‌تنیده ارسطو به دست آوریم، با دسته‌بندی آن مؤلفه‌ها چگونگی ارتباط میان آنها را بیان کنیم و برای تصحیح تفسیرهای نادرست از فضیلت شجاعت در اخلاق نیکوماخوسی ارسطو گامی برداریم و سرانجام به نقد نظرگاه ارسطو درباره شجاعت در آن کتاب پردازیم. در نوشته‌های فارسی هیچ نوشته‌ای درباره فضیلت «شجاعت» در اخلاق نیکوماخوسی ارسطو نیافته‌ایم که این کارها در آن انجام شده باشند.

۲. مؤلفه‌های فضیلت شجاعت در اخلاق نیکوماخوسی

با کاوش در اخلاق نیکوماخوسی ارسطو تعابیر متعددی از شجاعت به دست می‌آیند که در آنها وجود پنج مؤلفه در شجاعت لازم است: خطر، اقدام و پایداری، ترس، خشم و فضیلت‌مندی. این مؤلفه‌ها را تحت شش مطلب می‌توان بیان کرد: شرایط خطر، شرایط اقدام و پایداری، شرایط ترس، شرایط خشم، جنس فضیلت و عناصر زیبایی فضیلت. در ادامه، هر یک از این شش مطلب را به تفصیل می‌کاویم.

۱-۲. شرایط خطر

موضوع شجاعت عبارت است از امر خطرناکی که شخص شجاع در مواجهه با آن قرار می‌گیرد. ارسطو درباره موضوع شجاعت چهار شرط را مهم می‌داند:

۱. در برابر امر ترس‌آور و دردآور یا ترس‌آورتر باشد (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۷، صص ۱۰۸-۱۱۰؛ b۱۱۱۵، ص ۱۰۲؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۲؛ عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸).
۲. در میدان نبرد باشد (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۶، ص ۱۰۵؛ عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸).^۱
۳. در برابر هولناک‌ترین امور یعنی مرگ و بذل جان باشد (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۵، ص ۱۰۲؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۳).
۴. در برابر مرگ با شرافت که با دلاوری ورزیدن و از خود دفاع کردن رهایی‌پذیر باشد، نه در برابر مرگ ناشی از بیماری و طوفان دریا (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۵ و b، ص ۱۰۲، a۱۱۱۶، ص ۱۰۵؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۳-۱۲۴). ارسطو در پاسخ به اینکه درباره کدام مرگ باید بیندیشیم، می‌گوید: «درباره شریف‌ترین شکل آن، یعنی مرگ در میدان جنگ؛ زیرا در اینجا خطر بزرگتر و شریفتر از همه موارد دیگر است. ... پس شجاع به معنی راستین مردی است که در برابر شریف‌ترین مرگ‌ها بیم به خود راه نمی‌دهد و از چیزهایی که زندگی را تهدید می‌کنند، نمی‌ترسد. ... البته مرد شجاع در توفان دریا و بستر بیماری نیز نمی‌ترسد، ولی ترسی او مانند ترسی دریانوردان نیست؛ چون او دست از امید رهایی شسته است و از چنین مرگی نفرت دارد؛ درحالی‌که دریانوردان به دلیل تجربه‌هایی که اندوخته‌اند، امید رهایی دارند» (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۵ و b، ص ۱۰۲؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۳-۱۲۴).

۱. اگرچه تصریحی در سخنان ارسطو نیست، بحث او از شجاعت به جنگ و نبرد مربوط است (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۶، ص ۱۰۵). و به نقل عامری از ارسطو، مختص به جنگ است: «الْشَّجَاعَةُ عِنْدَ اَرِسْطُو طَالِيْسٍ تَخْتَصُّ بِالصَّبْرِ عَلَى الْاَهْوَالِ وَ الْاَلَامِ الَّتِي تَكُونُ فِي الْحُرُوبِ خَاصَّةً» (عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸).

۲-۲. شرایط اقدام و پایداری

یکی از ارکان شجاعت نزد ارسطو اقدام کردن و پایداری ورزیدن است (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۵، ص ۱۰۲؛ a۱۱۱۷ و b، صص ۱۱۰ - ۱۱۱)؛ البته از نگاه او هر اقدام و پایداری ای شجاعت نیست. از همین رو، برای آنها شرایطی ذکر می‌کند:

۱. آگاهی از خطرها: احساس ترس به شناخت خود و امر مقابل وابسته است. کسی که به این سبب پایداری می‌کند که نمی‌ترسد یا از پیروزی اش بر امر مقابل اطمینان دارد، شجاع نیست؛ زیرا یا از خطرهای دردآور مقابلش آگاهی ندارد یا بیش از حد به توانایی خودش می‌نازد و لاف می‌زند. شخص شجاع به‌رغم آگاهی از ترس آور بودن خطرهای مقابل و احتمال از دست دادن جان و مالش در مقابل آنها، سختی‌ها را به جان می‌خورد و آنها را تدبیر می‌کند. از این رو، پایداری او جاهلانه و احمقانه نیست. در مقابل، کسانی که از وجود خطر آگاه نیستند، مدتی پایداری می‌کنند، ولی چون درباره وضع واقعی فریب خورده‌اند، همین که درمی‌یابند یا حتی گمان می‌کنند که وضع غیر از آن است که می‌پنداشتند، پای به گریز می‌نهند (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۷، ص ۱۰۹؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۱).

۲. اعتماد به نفس،^۱ نه لاف زدن و اقدام عجولانه (ارسطو، ۱۳۸۱، b۱۱۱۵ و a۱۱۱۶، ص ۱۰۴): مراد ارسطو از اعتماد به نفس، ثبات قدم واقعی زوال‌ناپذیر است، نه ثبات قدم خیالی و کاذب که از آن به لاف‌زنی یا مستی تعبیر می‌کند. از نظر او شجاعت با ترس و اعتماد به نفس ارتباط دارد، ولی ارتباطش با آن دو یکسان نیست. شخص بی‌پروا لاف‌زن است و هر جا فرصتی بیابد، گستاخی نشان می‌دهد، ولی در برابر خطر جدی عقب می‌نشیند. البته ترسو به‌کلی فاقد اعتماد به نفس است (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۶، ص ۱۰۴؛ a۱۱۱۷، صص ۱۰۸-۱۱۰؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۰).

۳. ناشی نشدن اقدام از اعتماد به نفس حاصل از احساس پیروزی و قدرت‌مندی: کسانی را که به علت اعتماد به نفس از خطر نمی‌هراسند، نمی‌توان شجاع نامید. آنان چون بارها بر مخالفان خود چیره گشته‌اند، می‌پندارند که نیرومندتر از همه هستند و حریف نمی‌تواند بر ایشان غالب شود؛ در نتیجه در برابر خطر آرامش خود را حفظ می‌کنند (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۷، ص ۱۰۸؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۰).

۴. ناشی شدن اقدام از قصد معطوف به انتخاب هدف و پیش‌بینی خطر، نه از طوفان خشم یا غلیان احساس: شجاعت ناشی از خشم در طبیعت آدمی ریشه دارد و هنگامی شجاعت به معنای واقعی می‌شود که انتخاب و قصد با آن همراه باشد. افراد شجاع دست به عمل می‌زنند برای اینکه افتخار و نام نیک کسب کنند و در این حال خشم به ایشان یاری می‌رساند، ولی جانوران وحشی وقتی که زخم می‌خورند یا احساس ترس می‌کنند، تحت نفوذ درد عمل می‌کنند و خود را به خطر می‌اندازند، بی‌آنکه آنها خطری را که در انتظارشان است، پیش‌بینی کنند. در حال خشمگینی چون جانوری زخم‌خورده که به زخم‌زننده حمله می‌کند، به حریف حمله می‌برند و از این رو مردم ایشان را شجاع می‌انگارند. کسانی را که به این علل نبرد می‌کنند، نمی‌توان شجاع نامید؛ چرا که هدفی شریف در نظر

۱. در نسخه یونانی به "σῖγουριά" (سیوریا) تعبیر شده است که می‌توان آن را به «اعتماد به نفس» یا «اطمینان» ترجمه کرد (Aristoteles, 2006).

ندارند و فقط به علت غلیان احساس عمل می‌کنند، نه از آن رو که قاعده درست حکم می‌کند (ارسطو، ۱۳۸۱، b۱۱۱۶ و a۱۱۱۷، صص ۱۰۷ - ۱۰۸؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۰).

۵. اندازه‌گیری لذت و درد کوچک و بزرگ: یعنی تن دادن به درد آنی و عاجل برای تحصیل لذت آتی و آجل (ترجیح عمل قرین لذت بر زندگی بی‌دردسر) (ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۷ و b، صص ۱۱۰ - ۱۱۱؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۳۲ - ۱۳۳). شجاعت با درد پیوسته است؛ زیرا شجاع برای عمل به وظیفه شجاعت و ورزشی‌اش ناچار است که با خطرها و تبعات زیان‌باری (متفاوت بر حسب هر عرصه) دست و پنجه نرم کند. شخص شجاع پایداری دردآور را بر زندگی بی‌دردسر ترجیح می‌دهد و به درد آنی و عاجل تن می‌دهد تا به لذت درونی حاصل از نتیجه کار دست یابد؛ زیرا غایت زندگی شجاعت‌ورزانه نیک‌نامی ارزش‌مند و لذت‌بخش است، هرچند که به زخم و مرگ منتهی شود.

۶. مشتمل بودن بر فعل و انفعال (تحرك و بی‌تحركی): جنس شجاعت، از نگاه ارسطو، به اقدام و تحرك بیرونی منحصر نیست، بلکه شامل فعل و انفعال، تحرك و بی‌تحركی و انتقام و عفو می‌شود؛ زیرا آنچه مهم است، انتخاب و واکنش مناسب در موقعیت است و اندازه و کیفیت آن باید رعایت شود. بنابراین شجاع کسی است که بترسد آنجا که باید ترسید و پایداری ورزد آنجا که باید پایداری ورزید (ارسطو، ۱۳۸۱، b۱۱۱۵، ص ۱۰۳؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴ - ۱۲۵).

۲-۳. شرایط ترس

چنانکه بیان شد، شجاعت با ترس آمیخته است و همواره با امر ترس‌آور پیوسته است. با این حال، شجاعت را نه می‌توان بی‌باکی نامید و نه ترسیدن. ارسطو در تبیین وجود ترس در شجاعت شرایط زیر را برای ترس ذکر کرده است:

۱. شجاعت واسطه میان افراط (بی‌باکی) و تفریط (ترسوئی) است؛ یعنی ترس در شخص نه بیش از حد و نه خیلی کم تأثیر داشته باشد.^۱ ارسطو در توصیف شجاعت از ترس سخن می‌گوید. از نظر او اشخاص شجاع احساس ترس می‌کنند و خالی از ترس نیستند، ولی ترس آنان را نه به اعمال بزدلانه، بلکه به اعمال شجاعانه سوق می‌دهد. شجاعت ارسطویی را نباید با بی‌باکی همسنگ دانست، بلکه به این معناست که در مواجهه با هر وضعیتی خطرناکی میزان مناسبی از ترس احساس شود و عملی منطقی در پاسخ به آن وضعیتی صورت گیرد (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۲؛ ارسطو، ۱۳۸۱، a۱۱۱۷، ص ۱۰۴؛ a۱۱۰۴، ص ۵۶؛ b۱۱۰۷، ص ۶۸). ترس از امری که باید از آن ترسید و بی‌باکی در قبال امری که نباید از آن ترسید، به اندازه مناسب، به شیوه درست، به علت مقتضی و در وقت مناسب (ارسطو، ۱۳۸۱، b۱۱۱۵، ص ۱۰۳؛ a۱۱۱۶، ص ۱۰۴؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴ - ۱۲۵). ارسطو در اینجا به تبیین معنای آموزه «حد وسط» می‌پردازد. مؤلفه‌های شجاعت شامل عامل، مقدار، فراوانی و وقت ترس است و ترس تابعی

۱. در اخلاق نیکوماخوسی به زبان اصلی یونانی، شجاعت با واژه "Ανδρεία" (آندریا) و ترس با واژه "φόβος" (فوبوس) یا "Φόβος" (فوبوس) و بی‌باکی و جرأت با واژه "θάρρος" (تاروس) به کار رفته است، همچنین، شجاع با واژه "Ανδρείος" (آندریوس)، ترسو با واژه "Δειλός" (دیلولوس) و گستاخ و بی‌باک با واژه "Θρασύς" (تراسیس) به کار رفته است (Aristoteles, 2006). در ترجمه عربی اسحاق ابن حنین چنین آمده است: «الشجاعة توسط فيما بين الخوف والتعظيم» (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۲).

از این چهار متغیر است. بنابراین، حدّ وسط امری نسبی است و هیچ‌گاه ثابت و یکسان نیست؛ به عبارت دیگر، امور ترس آور از لحاظ بزرگی و درجه با هم فرق دارند. همچنین، اموری که اشخاص را به بی‌باکی وامی‌دارند، متفاوت هستند. همچنین ترس از امور ترس آور ممکن است زیاد یا کم باشد؛ حتی ممکن است که کسی از اموری که ترس آور نیستند، چنان بترسد که گویی ترس آورند. همین سخن درباره بی‌باکی نیز صادق است. پس ترسو و بی‌باک و شجاع با موضوعات و موقعیت‌های واحد سروکار دارند و فقط رفتارشان در برابر آنها مختلف است.

۲. ناممکن بودن مقاومت در برابر برخی ترس‌ها (نه بی‌باکی مطلق و نشناختن ترس): بر اساس سخنان ارسطو مقاومت در برابر برخی ترس‌ها امکان ندارد و هر کسی به ناچار می‌ترسد؛ چرا که ترسیدن مطلق فوق‌ظرفیت بشری است. اگر شخصی از هیچ چیز نترسد، شاید بتوان او را دیوانه نامید یا بی‌حس یا لافزن و مدعی شجاعت. بنابراین، شجاعت بی‌باکی و نشناختن ترس نیست، بلکه ناآشناقتی در برابر ترس عادی است و معیار آن عبارت است از: ترس از امری که باید از آن ترسید و بی‌باکی در قبال امری که نباید از آن ترسید، به اندازه مناسب، به شیوه درست و در وقت مناسب. شخص شجاع واقعاً احساس ترس می‌کند، ولی کار را طبق فضیلت انجام می‌دهد به جای آنکه تازیان به احساس ترس خود بزند. از این منظر، ترس امری نیست که باید با آن مبارزه کرد یا بر آن غلبه کرد، بلکه امری است که باید از آن به درستی بهره برد (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۱۵b، صص ۱۰۳-۱۰۴؛ ۱۱۰۸b، ص ۷۲؛ ارسطوطالپس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۴).

۳. شرافت ترس از برخی امور و منافات نداشتن با شجاعت: ارسطو معتقد است که نه فقط گاهی ترسیدن منافای با شجاعت نیست، بلکه گاهی فضیلتی شریف شمرده می‌شود و همیشه ملازم با رذیلت جبن نیست؛ به عبارت دیگر، شجاعت وقتی فضیلت به شمار می‌آید که ترسیدن از امور ترس آور رذیلت باشد. ارسطو در اینجا دقیقاً ترس از چیزی را لازم می‌داند که مقوم شجاعت است؛ زیرا ترس از ننگ همان دوست داشتن شرافت است. به نظر ارسطو از فقر، بیماری و اموری که ناشی از رذیلت نیستند، نباید ترسید؛ ولی کسی هم که ترسی از اینها ندارد، شجاع نیست. از سوی دیگر، کسی را که از مورد اهانت قرار گرفتن همسر و فرزندانش یا از حسد می‌ترسد، نمی‌توان جبون نامید (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۱۵a، ص ۱۰۱؛ ارسطوطالپس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۳).

۴. حفظ آرامش و پرهیز از شتابزدگی: بی‌باکان در برابر خطر عجزولند و به استقبال آن می‌شتابند، ولی وقتی در میان خطر قرار می‌گیرند، عقب می‌نشینند، درحالی‌که شجاعان با خطر درمی‌آویزند، ولی پیش از آنکه خطر فرارسد و نیز در برابر امور ترس آور، آرامش خود را حفظ می‌کنند (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۱۶a، ص ۱۰۴؛ ۱۱۱۷a، صص ۱۰۸-۱۱۰؛ ارسطوطالپس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۶).

۵. توان تمییز و تصمیم‌گیری^۱: یکی از شرایط ترس توان تمییز شخص شجاع است، به طوری که وی در اوضاع خطرناک بر خودش مسلط است و می‌تواند بیندیشد و تصمیم درست در هر موقعیت را اتخاذ کند. ارسطو معتقد است که «دلاور رنج می‌کشد و به گونه‌ای عمل می‌کند که مناسب موقعیت و آن گونه که عقل حکم می‌کند»، باشد (Aristoteles, 2006, 1115 b). همچنین، معتقد است

۱. این مؤلفه در متن یونانی و ترجمه عربی اخلاق نیکوماخوسی روشن‌تر و صریح‌تر از ترجمه انگلیسی و فارسی آن بیان شده است.

که «شجاع کسی است که فعل و انفعالش به مقتضای حال و تمییز است» (ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴ - ۱۲۵).

۲-۴. شرایط خشم

ارسطو شجاعت را برآمده از خشم می‌داند، به این معنا که قوه غضبی انسان آغازگاه شجاعت و مواجهه با خطر است (ارسطو، ۱۳۸۱، b1116 و a1117، صص ۱۰۷ - ۱۰۸؛ ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۹ - ۱۳۰). او این خشم را محدود کرده و دو مؤلفه برای شجاعت بیان کرده است:

۱. تبعیت خشم از عقل: اگرچه خشم آدمی به اقتضای طبع حیوانی، این قابلیت را دارد که با غلبان احساس، انسان را به طغیان بکشاند؛ به تعبیر ارسطو، شخص شجاع خشمش را بدان سان که قاعده درست حکم کند، عملی می‌سازد (ارسطو، ۱۳۸۱، b1116 و a1117، صص ۱۰۷ - ۱۰۸؛ ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۹ - ۱۳۰).

۲. استفاده به‌جا از خشم برای کسب نام نیک انسانی، نه اتکای صرف به خشم افسارگسیخته حیوانی؛ یعنی در حال شجاعت، خشم به شخص شجاع یاری می‌رساند، ولی کسی که مانند جانور وحشی زخم می‌خورد یا احساس ترس می‌کند، فقط به انگیزه درد یا خشم خود را به خطر می‌اندازد (ارسطو، ۱۳۸۱، b1116 و a1117، صص ۱۰۷ - ۱۰۸؛ ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۳۰).

۲-۵. جنس فضیلت

ارسطو درباره جنس شجاعت فقط یک مؤلفه ذکر می‌کند و آن اینکه از جنس تصمیم و عمل و نه دانش است. او شجاعت را از جنس دانستن و آگاهی نمی‌داند، بلکه مربوط به ساحت عمل می‌شمارد. فضیلت امری ارادی است؛ یعنی انسان در چگونگی شکل‌گیری حالات نفسانی اش نقش دارد و گاهی آدمی مغلوب میل می‌گردد و بر اساس معرفت خویش عمل نمی‌کند، همانند جنگجوی حرفه‌ای که پای به‌گریز می‌نهد. از نظر او داشتن آگاهی از خطرها و بیم‌ها کافی نیست و شجاعت حاصل مجموعه‌ای از آگاهی‌ها، احساسات، موقعیت‌سنجی‌ها و تصمیم‌گیری مناسب در مقام اقدام است (ارسطو، ۱۳۸۱، b1116، صص ۱۰۷؛ ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۸ - ۱۲۹؛ به نقل از اسپونویل، ۱۳۹۰، صص ۷۱؛ Aristotle, 1991, Vol. 2, pp. 1758 & 1812).

۲-۶. عناصر زیبایی فضیلت

یک مسئله این است که چه عناصری موجب زیبایی و فضیلت شدن شجاعت شده‌اند؟ از سخنان ارسطو می‌توان دریافت که وجود دست‌کم پنج عنصر در شجاعت لازم است:

۱. داشتن هدف شریف و انگیزه اخلاقی (پایداری از بهر اینکه چنین کردن شریف است یا چنین نکردن دور از شرافت است)، نه اقدام از سر اجبار یا گریز از تنگ‌دستی و درد عشق و مجازات قانونی و اغراض دیگر. از نگاه شخص شجاع هم خود شجاعت و هم غایتش زیباست؛ زیرا شرافت اخلاقی هدف نهایی‌ای است که مرد شجاع برای آن پایداری می‌ورزد و خود شجاعت در امور ارزش‌مند ناشی از فضیلت و گرایش به جمال و افتخار و برای گریز از ننگ و فرومایگی است (ارسطو، ۱۳۸۱، b1115، صص ۱۰۳ - ۱۰۴؛ a1117،

ص ۱۰۸؛ a ۱۱۱۵ و b، ص ۱۰۲؛ a ۱۱۱۶ و b، صص ۱۰۵-۱۰۶؛ a ۱۱۰۵، ص ۶۰؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴-۱۲۵ و ۱۳۰-۱۳۱).^۱

۲. پایداری از سرِ باور، نه از سرِ دانش و تجربه عملی در نبرد: از نگاه ارسطو پایداری به شرطی شجاعت خواهد بود که از سرِ باور باشد. از این رو، کسی که تنها بر اساس تجربه عملی یا از سرِ بی‌باکی حیوانی پایداری می‌ورزد، شجاع نیست. جنگجویان حرفه‌ای که شمی خاص دارند، در موقعیت‌هایی که خطر در جنگ نمایان می‌شود، می‌دانند که حقیقت چیست. همچنین به دلیل تجربه‌ای که در حمله و در دفاع دارند، بهتر از دیگرانند؛ چرا که در به کار بردن سلاح‌های خود از تمرین کافی بهره‌مندند و در زورآزمایی‌ها بدنهایشان در بهترین حالت است. با این حال، اگر اعتقاد به برتری مرگ بر ننگ نداشته باشند، در خطرهای بزرگ که ضعیف‌تر از دشمن باشند، پای به گریز می‌نهند، در حالی که شجاعان پایداری می‌ورزند (ارسطو، ۱۳۸۱، b ۱۱۱۶، ص ۱۰۷؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۸-۱۲۹).

۳. ناشی شدن از ملکه استوار و منش، حتی در خطر ناگهانی، نه از آمادگی آگاهانه: ارسطو نشانه شناخت شخص شجاع از شخص ناشجاع را ثبات در خطرهای ناگهانی دانسته است. بی‌تردید کسی که در برابر خطری ناگهانی و پیش‌بینی نشده آرامش خود را حفظ کند، متفاوت با کسی است که در برابر خطری که رسیدنش انتظار می‌رفت، حساب‌گراانه چنین کند (ارسطو، ۱۳۸۱، a ۱۱۱۷، صص ۱۰۸-۱۰۹؛ a ۱۱۰۵، ص ۶۰؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۱؛ عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۹).

۴. پایداری همراه با لذت بردن و بدون احساس درد: از نظر ارسطو پایداری شخص شجاع باید همراه با لذت بردن و بدون احساس درد باشد. از آنجا که شخص شجاع از سرِ شرافت پایداری می‌ورزد و هدف شریفی را تعقیب می‌کند، پایداری او در برابر سختی‌ها همراه با لذت بردن خواهد بود؛ زیرا چنین کردن را شریف و زیبا می‌بیند و لذتی بزرگ‌تر را در نظر دارد که به دیگران خیر می‌رساند و مانع نقضِ باورهای اخلاقی‌اش می‌شود. از این رو، در برابر دردآورترین خطرهای یعنی مرگ صبر می‌ورزد و احساس درد نمی‌کند؛ زیرا برای شخص شریف حفظ شرافت از همه چیز مهم‌تر است، حتی از زندگی (ارسطو، ۱۳۸۱، b ۱۱۰۴، ص ۵۷).

۵. ترس از ننگ و بی‌ارزشی بیش از ترس از مرگ: ننگ دردآورتر از مرگ است. مرگ شریف بهتر از زندگی ننگ‌آور است (ارسطو، ۱۳۸۱، b ۱۱۱۶، ص ۱۰۷؛ a ۱۱۱۷ و b، صص ۱۰۸-۱۱۱؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۳۲-۱۳۳).

۶. صبر: صبر در امور زیبا نقش مهمی در شکل‌گیری شخصیت شخص شجاع ایفا می‌کند و اساساً بدون صبر ورزیدن شجاعت تحقق‌یافتنی نیست (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴-۱۲۵ و ۱۳۱)؛ البته این عنصر از نسخه یونانی و برگردان فارسی اخلاق

۱. در زبان یونانی «Kalos» (کالوس) معادل «زیبا» و «Aischros» (آیسخروس) معادل «ناپسند» است. در ترجمه عربی اسحاق ابن حنین چنین آمده است: «الشجاعة للشجاع امرٌ جميلٌ و كذلك غايته ايضاً و ذلك ان كل واحدٍ ائماً يُحد بغاية الشجاعة اذا ائماً يصبر من امر الجميل و ائماً يفعل ما توجهه الشجاعة» (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۵).

نیکوماخوسی دریافتنی نیست،^۱ ولی در ترجمه عربی اسحاق بن حنین صبر در برابر «فَرَع» تکرار شده (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴ - ۱۲۵) و ابوالحسن عامری نیز آن را با همین واژه به کار برده است (عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸).

۳. تحلیل مؤلفه‌ها

در این بخش به تحلیل برخی مؤلفه‌های پیش گفته می‌پردازیم:

۱. درباره هدف والای اقدام به ظاهر شجاعانه در آثار فیلسوفان یونان باستان کمتر بحث شده است؛ در حالی که این یکی از عناصر گزارش ارسطویی از فضیلت شجاعت است. اگر ظاهر رفتار از هدفی که برای آن کوشش می‌شود، جدا شود، شاهکار یک شخص جسور برای عبور از راه‌آهن در مقابل قطار در حال حرکت یا آمادگی شخص برای متحمل شدن جراحات و حتی مرگ برای رفع عطش انتقام اقداماتی شجاعانه محسوب می‌شوند. همچنین، جنایت‌کارانی که مراکز مسکونی را ویران می‌کنند، شجاعت واقعی از خود نشان داده‌اند (Zavaliy, 2014, p. 180). در تعریف اصلی ارسطو از شجاعت تصریح می‌شود که رفتار مرگ‌بار کاملاً فضیلت‌آمیز نیست، مگر اینکه از بهر هدفی عالی انجام شود. انسان شجاع ستودنی است. عنصر هنجاری ذاتی شجاعت مانع از کوشش برای تقلیل شجاعت به بی‌باکی صرف می‌شود. تا وقتی که شجاعت به خیری اساسی منتهی نشود، معلوم نیست که چه چیزی آن را فضیلت می‌سازد و چرا کسب این خصلت منشی مطلوب است. خیر اساسی که شخص شجاع در پی دست‌یابی بدان است، همان چیزی است که ارسطو درباره شجاعت از آن به «غایت شریف» (τέλος καλόν) تعبیر می‌کند (Zavaliy, 2014, p. 181). بنابراین، از نگاه ارسطو، شجاعت همیشه از خوبان سر می‌زند و یک خصلت دوسویه مثبت و منفی نیست.

۲. شجاعت ارسطویی فضیلت واحدی با دو جنبه متمایز است؛ یک جنبه آن چیزی است که آن را «شجاعت» می‌نامیم و با ترس مرتبط است و جنبه دیگرش احتیاط است که با اعتماد به نفس مرتبط است. حال، اگر دو جنبه این فضیلت واحد واقعاً متمایز باشند، احساساتی که با آنها مرتبطند، نمی‌توانند همگن حسارت باشند؛ اما آنها چگونه با یکدیگر مرتبطند و چگونه می‌توان آنها را در فضیلت واحدی در هم آمیخت؟ واضح است که ارسطو معتقد است که آنها در فضیلت واحدی ادغام شده‌اند، ولی چگونگی آن چندان واضح نیست (Pears, 1978, pp. 276-277).

۳. درباره اینکه شجاعت فضیلتی مربوط به قوه غضبی است و باید تحت انقیاد قوه عقل درآید، تصریحی در سخنان ارسطو دیده نمی‌شود؛ اما به نظر می‌رسد که با توجه به فقره‌های زیر از اخلاق نیکوماخوسی بتوان گفت که شجاعت چنان فضیلتی است:

۱. در ترجمه فارسی به «پایداری ورزیدن» تعبیر شده است: «پس، شجاع کسی است که بترسد آنجا که باید ترسید و پایداری ورزد آنجا که باید پایداری ورزید: به علت درست و به نحو درست و به هنگام درست. کسی هم که با همان شرایط بی‌باکی نشان دهد، شجاع است» (ارسطو، ۱۳۸۱، b1115، ص ۱۰۳). در نسخه یونانی به شجاعت نشان دادن (δείχνει θάρρος) و اموری که جرأت و اعتماد به نفس را القا می‌کنند (εμπνέουν θάρρος και σιγουριά): «همین امر درباره چیزهایی که به ما جرأت و اعتماد به نفس القا می‌کنند، نیز صادق است. پس، مردی که الف) از چیزهای مقتضی، ب) به دلیل درست، ج) به نحو درست و د) در وقت مناسب، مواجه می‌شود و می‌ترسد، و نیز مردی که در همین اوضاع و احوال شجاعت نشان می‌دهد، شجاع است» (Aristotélēs, 2006, 1115 b).

«شجاعت ناشی از خشم در طبیعت آدمی ریشه دارد» (ارسطو، ۱۳۸۱، b1116، ص ۱۰۷)؛ «و [شخص شجاع] بدان‌سان که وظیفه و عقل خواستارند، پایداری می‌ورزد» (ارسطو، ۱۳۸۱، b1115، ص ۱۰۳؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۰) و «باید پایداری ورزید: به علت درست و به نحو درست و به هنگام درست» (همان).

۴. ممکن است گفته شود که میان دو مؤلفه در سخنان ارسطو تعارض وجود دارد. او از طرفی گفته است: «خطر باید ناگهانی و نامنتظر باشد، نه با پیش‌بینی و آمادگی آگاهانه» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، صص ۱۰۸ - ۱۰۹) و از طرف دیگر گفته است: «کسی که از وجود خطر آگاه نیست و درباره وضع واقعی فریب خورده، شجاع نیست» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، ص ۱۰۹). به نظر می‌رسد که مراد ارسطو از سخن اولش ناآگاهی پیش از وقوع خطر و بروز امر خطرناک است، ولی مرادش از سخن دومش لزوم آگاهی از واقعیت خطر پس از بروز امر خطرناک است. بنابراین، در سخنان ارسطو تعارضی دیده نمی‌شود و هر دو ویژگی برای تحقق شجاعت لازمند.

۵. ارسطو در زمره فضیلت‌گرایان به شمار می‌آید و بر داشتن هدف والا و شریف فاعل اخلاقی تأکید کرده است. می‌توان ادعا کرد که شرافت و مشتقات آن بارها در کتاب دوم از اخلاق نیکوماخوسی تکرار شده‌اند و در آن جایگاهی محوری دارند. لذا مرگ، هدف و فعل شخص شجاع با آن توصیف شده‌اند. وی در مواضع گوناگونی می‌گوید: «برای کسی که عمل شجاعانه انجام می‌دهد، شجاعت امر اخلاقی شریفی است؛ از این رو، هدف نیز شریف است و هر چیز با هدف نهایی اش تعریف می‌شود» (ارسطو، ۱۳۸۱، b1115، ص ۱۰۴)؛ «ما در جایی شجاعت نشان می‌دهیم که می‌توانیم دل‌آوری خود را به معرض نمایش بگذاریم و از خود دفاع کنیم، یا مرگ با شرافت همراه است» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1115 و b، ص ۱۰۲)؛ «این نوع شجاعت به شجاعتی که پیشتر درباره اش سخن گفته‌ایم، شبیه‌تر از همه انواع دیگر است؛ چون ناشی از فضیلت و شرم و گرایش به شرف و افتخار است، و همچنین برای گریز از ننگ که امری فرومایه است...، شجاعت آن است که بر اثر اجبار نباشد؛ چون شجاع بودن شریف و نجیب و مایه افتخار است» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116 و b، ص ۱۰۶)؛ «مرد شجاع تصمیم به عمل می‌گیرد یا پایداری می‌ورزد: چون چنین کردن شریف و زیباست یا چون چنین نکردن دور از شرافت است»^۱ (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116، ص ۱۰۵؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۶ - ۱۲۷ و ۱۳۱). البته باید توجه کرد که برخی مؤلفه‌ها از جمله داشتن انگیزه خوب و برخاسته از ملکه بودن، گرچه درباره شجاعت ذکر شده‌اند، ولی اختصاصی به شجاعت ندارند و در واقع شرط فضیلت به شمار آمدن هر صفتی هستند. ارسطو شروط فضیلت‌آمیز بودن عمل را چنین می‌شمارد: اول باید فاعل آن عمل را دانسته انجام دهد؛ دوم باید آن را به علت انتخاب و تصمیم روشنی به جا آورد، آن هم تصمیم و انتخاب از بهر خود عمل؛ و سوم عمل باید ناشی از ملکه‌ای استوار و تغییرناپذیر باشد (ارسطو، ۱۳۸۱، a1105، ص ۶۰).

۶. شخصی ممکن است بیش از حد یا خیلی کم بترسد. اگر کسی بیش از حد بترسد، ترسو است و اگر اصلاً ترسد، دیوانه یا به درد بی‌احساس است. شخص شجاع کسی است که از چیزهای مقتضی و با انگیزه مناسب، به‌درستی و در وقت مناسب می‌ترسد.

۱. در اخلاق نیکوماخوسی به یونانی «Kalos» (کالوس) معادل «زیبا» و «Aischros» (آیسخروس) معادل «ناپسند» به کار رفته است.

همچنین، اعتماد به نفس ممکن است از دو جهت دچار افراط و تفریط گردد به این صورت که شخص اعتماد به نفس بیشتری نسبت به آنچه لازم است، داشته باشد که در این حالت شخصی عجز خواهد بود یا ممکن است که اعتماد به نفسی کمتر از آنچه لازم است، داشته باشد که در این صورت، به آسانی دل سرد یا ناامید می‌شود. اگر اینها احساساتی متمایز باشند، به‌طور طبیعی باید چهار راه برای اشتباه کردن وجود داشته باشند، اما در اخلاق‌شناسی ارسطو ترس و اعتماد به نفس نسبت معکوس دارند؛ به طوری که فقط دو ردیلت مقابل آنها وجود دارد: ترسو بیشتر احساس ترس می‌کند و اعتماد کمتری می‌کند، در حالی که یک شخص بی‌باک احساس ترس کمتر و اعتماد به نفسی بیشتر از آنچه مناسب است، دارد. این ممکن است حاکی از این باشد که ترس و اعتماد به نفس احساسات متمایزی نیستند، بلکه قطب‌های متضاد یک محدوده عاطفی‌اند (Ladikos, 2004, p. 83).

۷. ارسطو خاطر نشان می‌کند که همه فضایل با یک حد وسط در ارتباطند که نسبت با ما حد وسط است (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۰۶a، ص ۶۳) و بدون مثال‌های عینی درباره فضیلت این توضیح کلی درباره حد وسط چندان مفید نخواهد بود (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۰۷a، ص ۶۸)؛ لذا او از فضایی مانند شجاعت بحث می‌کند. وی ترس و بی‌باکی (اعتماد به نفس) را دو متغیر مستقل می‌داند. از آنجا که این متغیرها مستقل هستند، میانگینی که باید به عنوان شجاعت در نظر گرفته شود، در نسبت با ترس و بی‌باکی ماهیت دقیقی ندارد و با توجه به اینکه میانگین، تناسب ریاضی ندارد، نقطه ثابتی روی این خط پیوسته وجود ندارد که بر نسبی بودن میانگین (نسبت با ما) دلالت کند. از این رو، آنچه ترسناک است، برای همه انسان‌ها یکسان نیست. ارسطو شجاعت را فقط به معنای یافتن وسیله‌ای برای دو طرف ترس و بی‌باکی نمی‌داند و احساس اعتماد به چیزهای مقتضی، با انگیزه مناسب، شیوه درست و وقت مناسب را لحاظ کرده است.

۸. ارسطو در تبیین مفهوم شجاعت بارها میان دوگانه مرگ و ننگ تقابل برقرار کرده است. از نگاه ارسطو، شخص شجاع خالی از ترس نیست، ولی ترس او از ننگ و بی‌ارزشی پیش از ترسش از مرگ است. او در این باره می‌گوید: «جنگجویان مزدور اگر خطر بزرگ باشد و ایشان از لحاظ عده و سلاح ضعیف‌تر از دشمن باشند، به ترس می‌افتند و پای به گریز می‌نهند، در حالی که سربازان شهروند پایداری می‌ورزند و حتی از مرگ روی بر نمی‌تابند؛ چون گریز را ننگ می‌دانند و مرگ را بر چنان نجاتی برتری می‌نهند.... جنگجویان مزدور با این فرض به جنگ رفته بودند که قوی‌تر از دشمن هستند، ولی همین که دریافتند [که] وضع از چه قرار است، گریختند؛ چون از مرگ بیشتر از ننگ می‌ترسیدند» (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۱۶b، ص ۱۰۷). «[شخص شجاع] پایداری می‌ورزد؛ چون خلاف این کار مایه ننگ است.... او می‌داند که از چنین زندگی با ارزش محروم خواهد شد و آگاهی کامل به این امر دارد و با این همه شجاع و حتی بسیار شجاع است؛ زیرا عمل شریف را به قیمت این زندگی برمی‌گزیند (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۱۷b، ص ۱۱۱)؛ ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۳۲ - ۱۳۳).

۹. فهم اینکه یک فضیلت چیست، ابتدا مستلزم شخصی‌سازی آن در قالب شخص فضیلت‌مند است. لذا ارسطو از تعریف خود شجاعت گذر کرده و از شخص شجاع سخن گفته است. از سخنان ارسطو در اخلاق نیکوماخوسی برمی‌آید که شجاعت بر امور مختلفی صدق می‌کند که ارزش آنها یکسان نیست؛ یعنی امری مشکک و دارای مراتب است: «شجاعتش اصیل‌تر از کسی است که

«...» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، ص ۱۱۰)؛ «کسانی باشند که شجاعشان کمتر است...» (ارسطو، ۱۳۸۱، b1117، ص ۱۱۱)؛ «این دلیری بیش از همه انواع دیگر دلیری به شجاعت حقیقی شباهت دارد... این نوع شجاعت به شجاعتی که پیش تر درباره اش سخن گفته ایم، شبیه تر از همه انواع دیگر است» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116، صص ۱۰۵ - ۱۰۶)؛ «ولی ارزش آن کسان از این جهت کمتر است» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، ص ۱۰۹) و «کسانی را که به این علل نبرد می کنند، می توان جنگجو نامید، ولی نمی توان گفت [که] شجاعند؛ چون هدفی شریف در نظر ندارند... با این همه، آنان نیز چیزی در خود دارند که به شجاعت نزدیک است» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، ص ۱۰۸). با این حال، ممکن است که مراد ارسطو از ذکر این موارد صرفاً همانندی با شجاعت باشد در مقابل شجاعت واقعی (یعنی اگرچه دارای نوعی استحکام و جسارتند یا ستودنی اند، ولی واقعاً شجاع نیستند)، و گرنه با شروط پیش گفته او برای شجاعت سازگار نخواهد بود. این احتمال با توجه به تعابیر موجود در ترجمه عربی اسحاق بن حنین تقویت می شود.^۱

۱۰. داشتن اعتماد به نفس، نه لاف زدن، یکی از امتیازات اخلاق نیکوماخوسی در تبیین مؤلفه های شجاعت است. ارسطو می گوید: «اعتماد به نفس نشانه مرد باشهامت است» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116، ص ۱۰۴). همچنین، «شجاعت با ترس و اعتماد به نفس ارتباط دارد» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، ص ۱۱۰). اعتماد به نفس به معنای شناخت توانایی های خود است، به طوری که وقتی شخص شجاع شناخت کافی از خودش و امر مقابلش دارد، می داند که قدرت مقابله با سختی ها را دارد و، بنابراین، نمی گریزد، بلکه پایداری می ورزد؛ زیرا علت ترس غالباً احساس ضعف است. با این حال، چنانکه ارسطو تصریح کرده است، این اعتماد به نفس نباید از آن لاف زنی باشد که ناآگاه از خطر است (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، صص ۱۰۸-۱۰۹) و در برابر خطر بیش از حد [لازم] عجله می کند (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116، ص ۱۰۴).

۱۱. ارسطو معتقد است که شجاعت برآمده از ملکه استوار حتی در خطر ناگهانی است. از این رو، او کسی را که با آمادگی و آگاهی قبلی ایستادگی می کند، شجاع نمی داند. از نگاه ارسطو، ملاک تشخیص ملکه شجاعت هنگامه فرغ ناگهانی است (عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۹) و شجاعت واقعی در خطرهای پیش بینی نشده آشکار می شود. ارسطو می گوید: «کسی که در برابر خطری ناگهانی و غیرمنتظر ترسد و آرامش خود را نگاه دارد، شجاع تر از کسی تلقی می شود که در برابر خطری که رسیدنش انتظار می رفت، چنین کند؛ زیرا شجاعت آن یک از ملکه استوار نشأت می گیرد، نه از آمادگی آگاهانه. خطر اگر قابل پیش بینی باشد، می توان با محاسبه و تأمل با آن روبرو شد، حال آن که در برابر خطر ناگهانی تنها ملکه استوار اثر می بخشد» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117، صص ۱۰۸ - ۱۰۹؛ ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۱). البته این مؤلفه اختصاصی به شجاعت ندارد و ارسطو یکی از شروط فضیلت آمیز بودن هر عملی را این می داند که باید ناشی از ملکه ای استوار و تغییرناپذیر باشد (ارسطو، ۱۳۸۱، a1105، ص ۶۰).

۱۲. ارسطو در بحث از شجاعت فقط مواجهه با خطر مرگ را شاخص نشان داده است (ارسطو، ۱۳۸۱، a1115، ص ۱۰۲)؛

۱. وَ قَدْ يُسَمِّيهِ قَوْمٌ شَجَاعاً عَلَى طَرِيقِ الْاِشْتِرَاكِ فِي الْاسْمِ لِأَنَّ فِيهِ شَيْئاً يُشْبِهُ مَا فِي الشَّجَاعِ... وَ لَكِنَّهُ لَيْسَ مِنْ لَائِيخَافٍ مِنْ هَذِهِ فَهُوَ شَجَاعٌ وَ لَكِنَّا نُسَمِّيهِ شَجَاعاً عَلَى طَرِيقِ التَّشْبِيهِ (ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۳). فَاتَّهَمَ لَيْسُوا شَجَاعَانًا بِالْمَعْنَى الصَّحِيحِ... كَذَلِكَ الْوَأَثَقُونَ بِأَنْفُسِهِمْ لَيْسُوا شَجَاعَانًا... وَ هُمْ يُشْبِهُونَ الشَّجَاعَانَ بَعْضَ الشَّبْهِ (ارسطو طالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۳۰).

ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۳) و آن را نیز محدود به این دو شرط ساخته که مرگِ باشرافت و رهایی‌پذیر از راه دلاوری باشد، نه مرگِ ناشی از طوفانِ دریا یا بیماری (ارسطو، ۱۳۸۱، a1115 و b، ص ۱۰۲؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۳ - ۱۲۴). شخص در چنین مواقعی امید به امنیت را از دست می‌دهد و از فکر به این صورت مردن بیزار است؛ زیرا اول اینکه نشان دادن توانمندی در چنین مواقعی ناممکن است، چرا که مرد شجاع امید خود به امنیت را از دست داده است. در چنین مواقعی امکان دوری جستن از آنچه با هدف شجاعت تقابل دارد، وجود ندارد. بنابراین نه قدمی برای برداشتن وجود دارد و نه راهی برای نشان دادن توانمندی. دوم، برای مرگِ نجیبانه باید دلیلی در کار باشد. انسان باید از بهر چیزی بمیرد که ارزشش را داشته باشد، ولی مرگِ ناشی از طوفانِ دریا یا بیماری بیهوده و حقیر است. بنابراین، نشان دادن شجاعت در اوضاع و احوالی ناممکن است که ۱) راهی برای اجتناب از مرگ وجود نداشته باشد و ۲) هیچ راهی برای رسیدن به یک هدف ارزشمند وجود نداشته باشد.

۱۳. سقراط به دانش (= معرفت) بودن شجاعت عقیده دارد، به این معنا که شخص شجاع می‌داند که از چه باید ترسید و از چه نباید ترسید، هیچ‌کس دانسته خطا نمی‌کند و بنابراین کسی که بزدل است، نادان است. در مقابل، ارسطو اتحاد فضیلت و معرفت را نفی کرده است. ارسطو برخلاف سقراط، شجاعت را از سنخ دانش (= معرفت) نمی‌داند، بلکه از سخنان او برمی‌آید که شجاعت از سنخ تصمیم و عمل است (ارسطو، ۱۳۸۱، b1116، ص ۱۰۷؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۸ - ۱۲۹)؛ البته این مؤلفه اختصاصی به شجاعت ندارد و در همه فضایل اخلاقی چنین است.

۱۴. ممکن است که شخص ترسو زندگی کند و در پی فضایل عملی دیگری مانند سخاوت باشد؛ اما چرا شجاعت بخشی از زندگی خوب است و چگونه باید میان آن و فضایل دیگر تعادل برقرار کرد؟ آیا ارسطو شجاعت را فضیلتی ذاتی می‌داند یا فضیلتی ابزاری؟ (Otteson, 2022, p.2) به نظر می‌رسد که ارسطو شجاعت را فضیلتی ذاتاً ارزشمند می‌داند که بقیه فضایل را نیز تضمین می‌کند. این سخن از ارسطو می‌تواند نشان‌دهنده رأی او در این باره باشد: «اگر او از تمامی فضیلت بهره‌ور و نیک‌بخت باشد، اندیشه مرگ برای او دردآورتر است؛ زیرا زندگی حق اوست و او می‌داند که از چنین زندگی با ارزش محروم خواهد شد و آگاهی کامل به این امر دارد و با این همه شجاع و حتی بسیار شجاع است؛ زیرا عمل شریف را به قیمت این زندگی برمی‌گزیند» (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117 و b، صص ۱۱۰ - ۱۱۱). ارسطو شجاعت و اعتدال را به‌ویژه برای به دست آوردن هر فضیلتی لازم می‌داند؛ زیرا شجاعت و اعتدال همان ویژگی‌هایی هستند که فضایل را تشکیل می‌دهند و بنابراین باید آنها را هم به عنوان یک هدف و هم به عنوان وسیله‌ای برای خیری جامع‌تر در نظر گرفت.

۱۴. ارسطو طول عمر را شرط زندگی سعادت‌مندانه می‌داند (ارسطو، ۱۳۸۱، a1098، ص ۳۱ و b1117، ص ۳۹۰). با اینکه گاهی شجاعت در میدان‌های مرگ‌بار مدّت زندگی را کوتاه می‌سازد، ارسطو با این رأی که فعالیت فضیلت‌آمیز انگیزه خودش است، مسائل را پیچیده‌تر می‌کند (ارسطو، ۱۳۸۱، a1105، ص ۶۰)؛ زیرا انگیزه شجاعت که برای سعادت‌مندی است، خود آن است. به نظر می‌رسد که این ما را با چهار انگیزه جداگانه و ناسازگار درباره شجاعت مواجه می‌کند: اشراف، پیروزی، شادی و خود فعالیت شجاعانه. پیروزی یک انگیزه طبیعی در هنگام جنگ است. اما ارسطو به‌وضوح نشان می‌دهد که نجات دغدغه اصلی شخص شجاع

است و عمل بدون توجه به نجابت یا برخلاف آن با شجاعت ناسازگار است (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116، ص ۱۰۵). هدف اصلی انسان انجام دادن کار شریف است و این کاری است که اگر شخصی بخواهد خوش حال باشد، باید انجام دهد. تا آنجا که فضیلت اساساً شریف است، انگیزه فضیلت، فی نفسه، انگیزه شرافت است؛ البته شرافت و فضیلت کاملاً یکسان نیستند، ولی تا آنجا که با انگیزه اخلاقی همراه باشد، اساساً یکپارچه‌اند (Rogers, 1994, pp. 304-311) بنابراین، تعارضی میان این انگیزه‌ها وجود ندارد.

۱۵. ممکن است گفته شود که چرا ارسطو در یک جا شجاعت را قرین درد می‌داند و شجاع را چنین توصیف کرده که درد کوچک را از بهر لذت در پایان به جان می‌خرد (ارسطو، ۱۳۸۱، a1117 و b، صص ۱۱۰ - ۱۱۱)، ولی در جای دیگری شجاعت را پایداری همراه با لذت بردن و بدون هیچ احساس دردی معرفی می‌کند (ارسطو، ۱۳۸۱، b1104، ص ۵۷)؟ در پاسخ، می‌توان سخن نخست ارسطو را ناظر به بدن شخص شجاع در موقعیت خطرناک و سخن دوم او را ناظر به قلب شخص شجاع و حاکی از هدف والای او دانست. به نظر می‌رسد که درد نخست درد جسمانی است که با زخم و مرگ حاصل می‌شود، چرا که امر ترسناک دردآور است و لذت نخست معلول نیک‌نامی‌ای است که پس از مرگ شخص شجاع می‌ماند یا حالتی است که ناظر به پاداش اخروی است، هر چند که این غایت جای مناقشه دارد. اما، با توجه به سخن دوم ارسطو، می‌توان لذت همراه با شجاعت را لذت روحانی و احساس رضایت درونی شخص شجاع از فعلش دانست. از آنجا که شخص شجاع از سر شرافت پایداری می‌ورزد و هدف شریفی را تعقیب می‌کند و چنین کردن را شریف و زیبا می‌بیند، پایداری او در برابر سختی‌ها با لذت بردن همراه خواهد بود. به عبارت دیگر، شخص شجاع شرافت را لذت بخش‌تر از آسودگی و ننگ را دردآورتر از مرگ می‌داند. از همین رو، لذت و درد بر اساس شرافت و ننگ تعریف می‌شوند، نه بر طبق خوشی و درد جسمانی.

۴. ارزیابی مؤلفه‌ها

حال که از تحلیل مؤلفه‌ها فارغ شدیم، در این بخش به ارزیابی برخی مؤلفه‌های ذکرشده و نیز بیان برخی ناسازگاری‌ها در اندیشه ارسطو می‌پردازیم.

۱. دو احساس ترس و اعتماد به نفس احساساتی متقارنند. به گفته دیوید راس، ترس شامل تمایل به کم در معرض خطر قرار گرفتن است و اعتماد به نفس شامل تمایل به بیش از حد در معرض خطر قرار گرفتن است (Ross, 1995, pp. 210-230)؛ اما این تقارن در بی‌باکی نمود می‌یابد، نه در شجاعت؛ پس چگونه ارسطو اعتماد به نفس را جزو ساختار شجاعت می‌داند؟ آیا شجاعت را با بی‌باکی اشتباه گرفته است؟ اعتماد به نفس یک احساس ثانوی است و جایگاهی که آن در ساختار شجاعت دارد، با جایگاه ترس که یک احساس اولیه است، کاملاً متفاوت است (Pears, 1978, p. 279).

۲. ارسطو معتقد است که ملاک شجاعت پایداری قرین باور است، نه داشتن دانش و تجربه عملی در نبرد. این نوع خاصی از دانش است که از طریق تجربه به دست می‌آید. ارسطو بر شایان اعتماد نبودن جنگ‌جویان حرفه‌ای تأکید می‌کند؛ زیرا اعتماد آنها بناشی از برتری آنهاست و از مرگ بیش از رسوایی می‌ترسند. ارسطو نمی‌پذیرد که امر اجتناب‌ناپذیری که نتیجه تمرین مداوم شجاعت

در نبردهاست، تجربه است. به عقیده او، فضایل با انجام مکرر اعمال خاصی ملکه نفس می‌شوند. پس، چگونه می‌توانیم اعتماد به نفس ناشی از تجربه و اعتماد به نفس متعلق به شجاعت واقعی را تشخیص دهیم؟ (Ward, 2001, p. 76). ارسطو شجاعت را فضیلتی اخلاقی می‌داند که بر اثر مداومت و تمرین حاصل می‌شود. پس، چرا اعتماد به نفس ناشی از تجربه عملی در نبرد را انکار می‌کند؟

۳. ارسطو درباره ترس می‌گوید که «رفتار نادرست آنجاست که کسی از چیزی بترسد که نباید از آن ترسید، یا به نحو نادرست یا به هنگام نامناسب بترسد و مانند اینها. همین سخن درباره بی‌باکی نیز صادق است. پس، شجاع کسی است که بترسد در آنجا که باید ترسید و پایداری ورزد در آنجا که باید پایداری ورزید، در مواجهه با چیزهای ترس‌آور، به علت مقتضی، به نحو درست و به هنگام مناسب» (Aristotélēs, 2006, b 1115؛ ارسطو، ۱۳۸۱، b1115، ص ۱۰۳؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۴ - ۱۲۵). از نگاه او ترسو، بی‌باک و شجاع با موضوعات و موقعیت‌های یکسانی مواجهند و فقط رفتارشان متفاوت است؛ یکی در ترسیدن افراط می‌کند، دیگری از هیچ چیز نمی‌ترسد و شجاع در حد وسط قرار دارد (ارسطو، ۱۳۸۱، a1116، ص ۱۰۴). بنابراین، حد وسط مورد نظر ارسطو در شجاعت در نسبت با ترسیدن معنا می‌شود. اما به نظر می‌رسد که ترس (جبن) و غضب، هر دو، در شجاعت نقش دارند و در هر دو باید اعتدال و تناسب حفظ شود تا شخص به فضیلت دست یابد.

۴. درباره موضوع و گستره شجاعت، سقراط آن را فراتر از میدان نبرد می‌داند و به خطرهای ناشی از طوفان دریا، بیماری، تنگ‌دستی و سیاست نیز تسری می‌دهد (افلاطون، ۱۳۸۰، ج ۱، c191، ص ۱۷۶). همچنین، درباره متعلق مواجهه و مقاومت، افلاطون شجاعت را به پایداری در برابر وسوسه لذت و ترس از درد تعمیم داده است (افلاطون، ۱۳۸۰، ج ۲، c429، ص ۹۴۶). از برخی سخنان ارسطو چنین برمی‌آید که شجاعت را به میدان نبرد و رفتار مرگ‌بار اختصاص داده است. در این صورت، آنچه شخص با آن روبرو می‌شود، خطرهای جسمی است و هولناک‌ترین خطری که او را تهدید می‌کند، مرگ و هلاکت خواهد بود (ارسطو، ۱۳۸۱، a1115، ص ۱۰۲؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۳)، در حالی که هولناک بودن مرگ از نگاه کسی که مادی‌نگر دنیا محور نیست، محل اشکال است. ارسطو در پی آن بوده که دامنه شجاعت را عمدتاً به مرگ نجیبانه محدود کند و این شرط را افزوده است که پایداری در برابر مرگی شجاعت نامیده می‌شود که مرگ باشرافت باشد و در مواجهه با آن بتوان با دلآوری از خود دفاع کرد، نه مرگ ناشی از بیماری یا طوفان دریا (ارسطو، ۱۳۸۱، a1115 و b، ص ۱۰۲؛ a1116، ص ۱۰۵؛ ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۳ - ۱۲۴). البته، اگرچه احتمال می‌رود که سخنان ارسطو برای حصر نباشند، بلکه آنها را به عنوان مصادیق بارز و کامل شجاعت ذکر کرده باشد، با توجه به ترجمه اسحاق بن حنین و تصریح ابوالحسن عامری، اختصاص آن به میدان نبرد انکارپذیر نخواهد بود.^۱ بنابراین، همچنان این پرسش باقی است که چرا ارسطو شجاعت را به میدان نبرد محدود کرده و به شجاعت سیاسی، شجاعت در عمل اخلاقی و شجاعت در اظهار باور پرداخته است؟

۱. انما یقال بالحقیقة شجاعاً للانسان الذی لایتهیب الموت الجمیل ولا الامور التي لا تجتنب الموت اذا قرئت منه وهذه خاصة هی تكون فی الحرب (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، ص ۱۲۴). الشجاعة عند ارسطوطالیس تختص بالصبر علی الاهوال والالام التي تكون فی الحروب خاصة (عامری، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸).

۵. اگر ارسطو دریافته بود که شجاعت مقتضی هدف مخالفش (مثل مرگ و زخم) است، ترس را به گونه‌ای تعریف می‌کرد که شامل میل به اجتناب از آسیب می‌شد، ولی، در واقع، آن را به «انتظارِ ضرر» تعریف کرده است. این تعریف از ترس آشکارا ناقص است. شخص در زلزله احساس ترس می‌کند، ولی یک سرباز می‌تواند فرار کند. پس میل به اقدام اجتنابی باید در تعریف ترس گنجانده شود. ترس ناممکن است، مگر اینکه امیدی به امنیت وجود داشته باشد؛ زیرا ترس انسان را به فکر وامی‌دارد و هیچ‌کس در موقعیتی که پیشاپیش ناامیدکننده تلقی می‌شود، به فکر نمی‌افتد (Pears, 1978, p. 49). به عقیده ارسطو، شجاعت میان ترسویی و بی‌باکی است و به معنای بی‌ترسی مطلق نیست و گاهی ترس پسندیده است. او در زبان یونانی این ترس‌ها را با واژه «Φόβου» (فَوُو) به معنای «انتظارِ شر» به کار می‌برد و تفاوتی میان آنها قائل نمی‌شود. در ترجمه فارسی محمدحسن لطفی ترس موجود در شجاعت و ترس موجود در ترسویی با یک واژه به کار برده شده‌اند (ارسطو، ۱۳۸۱، ۱۱۱۵، ص ۱۰۱ و ۱۱۱۷، ص ۱۱۰) و در ترجمه عربی اسحاق بن حنین نیز واژه‌های «خوف»، «جُبْن» و «فَزَع» به جای یکدیگر و به یک معنا استعمال شده‌اند (ارسطوطالیس، ۱۹۷۹، صص ۱۲۳-۱۳۲)، در حالی که در شجاعت بیم (خوف) وجود دارد، نه ترس (جُبْن). به عبارت دیگر، شجاعت در مقابل جُبْن است، نه در مقابل خوف. جُبْن ترسی است که موجب ضعف و گم‌کردن خود می‌شود، ولی خوف انتظارِ شر و تأثر از مشاهده امر ناخوشایند است که نفس را به مقابله وامی‌دارد. ارسطو میان این دو خلط کرده و آنها را با یک تعبیر به کار برده است، در حالی که قلمرو فضیلت و قلمرو رذیلت نباید هم‌پوشانی داشته باشند.

نتیجه‌گیری

از آنچه گفته شد، می‌توان به نتایج زیر دست یافت:

۱. از سخنان ارسطو بیست و پنج مؤلفه برای شجاعت استخراج می‌شوند که آنها را در شش بخش دسته‌بندی کردیم. ارسطو چه چیزی را شجاعت می‌داند؟ ارسطو شجاعت را از سنخ تصمیم و عمل می‌داند، نه از سنخ دانش (معرفت)؛ زیرا گاهی شخص به‌رغم آگاهی‌اش از موقعیتی که در آن باید شجاعت ورزید، مغلوب میل و احساس خود می‌شود و پایداری نمی‌کند. ارسطو گستره شجاعت را فقط شجاعت در برابر مرگ به عنوان هولناک‌ترین امور می‌داند، به شرط اینکه مرگ با شرافت باشد و شخص بتواند با دلآوری از آن رهایی یابد. وی شجاعت را به حدّ وسط میان ترسویی و بی‌باکی تعریف می‌کند و آن را تابع رعایت اندازه مناسب، شیوه درست، عدلت مقتضی و وقت مناسب می‌داند. او نشانه شجاعت را ثبات در خطرهای ناگهانی می‌داند.

از نظر ارسطو، محور شجاعت چیست و فضیلت بودن شجاعت به چه چیزی باز می‌گردد؟ ارسطو محور شجاعت را ترس قرار می‌دهد و اعتدال، افراط و تفریط را بر اساس آن تعریف می‌کند. فضیلت بودن شجاعت، از نگاه ارسطو، به رعایت حدّ وسط نسبی و، البته، هدف شریف فاعل باز می‌گردد. وی شجاعت را دقیقاً منطبق بر شرافت می‌داند، به طوری که شخص شجاع شرافت را لذت-بخش‌تر از آسودگی و ننگ را دردآورتر از مرگ می‌داند.

از نگاه ارسطو شجاع کیست؟ شخص شجاع کسی است که از خطرهای پیش رویش آگاهی دارد و از سر اعتماد به نفس و با

قصد و هدف مشخص عمل می‌کند. دردهای کنونی را به جان می‌خرد و صبر می‌کند تا لذت بزرگ‌تر را به دست آورد و پایداری او نیز همراه با لذت بردن است، چرا که چنین کردن را شریف و زیبا می‌داند. شخص شجاع ممکن است که هیچ اقدام و تحرکی نکند، بلکه گاهی بگذرد یا عقب بنشیند، چرا که آنچه مهم است، واکنش مناسب و منطقی در هر موقعیت است. شخص شجاع خشمگینی است که بجا و طبق فرمان عقلش از خشم استفاده می‌کند، هدف شریفی دارد و مرگ شرافت‌مندانه را بیش از زندگی ننگ‌آلود دوست دارد. شخص شجاع کسی است که از سرِ باورِ پایداری می‌کند و واکنش او برآمده از ملکه و منش اوست.

ارسطو چه کسانی را شجاع نمی‌داند؟ از نظر ارسطو اینگونه اشخاص شجاع نیستند: کسی که از خطرهای مقابلش آگاهی ندارد یا از سر احساس پیروزی و احساس قدرت‌مندی اقدام می‌کند، یا کسی که در برابر بیماری مهلک یا توفان دریا امید خود را از دست داده، یا کسی که اعتماد به نفس کاذب دارد و عجولانه به سوی خطر می‌شتابد، یا کسی که به سبب غلیان خشمش به هیجان آمده، یا کسی که در اوقات و اوضاع نامناسب می‌ترسد یا اعتماد به نفس و جسارت می‌ورزد، یا کسی که همیشه دست به اقدام و فعالیت می‌زند، حتی در جایی که سکون بهتر است، یا کسی که از هیچ چیزی نمی‌ترسد، حتی از زمین‌لرزه یا از ننگ و عار خود و خانواده‌اش، یا کسی که از سر اجبار یا گریز از تنگ‌دستی و آلم عشق و مجازت قانونی اقدام می‌کند، یا کسی که خشمش افسارگسیخته است و مانند حیوان در پی انتقام است، یا کسی که پیش از واقعه‌ای آمادگی و آگاهی از خطر دارد.

۲. ارسطو در زمره فضیلت‌گرایان به شمار می‌آید و برای عنصر شرافت جایگاهی محوری قائل است. از نگاه او شجاعت همیشه از خوبان سر می‌زند و یک خصلت دوسویه مثبت و منفی نیست. احتمالاً فضیلتی مربوط به قوه غضبی است. ارسطو شجاعت را فضیلتی ذاتاً ارزش‌مند می‌شمارد و آن را موجب تضمین بقیه فضایل می‌داند. او ترس و اعتماد به نفس را دو متغیر مستقل می‌داند. از آنجا که این متغیرها مستقلند، میانگینی که باید به عنوان شجاعت در نظر گرفته شود، در نسبت با ترس و بی‌باکی ماهیت ثابتی ندارد و نسبی است. از نگاه ارسطو، ترسو، بی‌باک و شجاع با موضوعات و موقعیت‌های یکسانی مواجهند و فقط رفتارشان متفاوت است. ارسطو میان دوگانه مرگ و ننگ تقابل برقرار کرده است و معتقد است که ترس شخص شجاع از ننگ و بی‌ارزشی بیش از ترسش از مرگ است. از برخی سخنان ارسطو برمی‌آید که شجاعت امری مشکک و ذومراتب است. البته، مراد او صرفاً مشابهت با شجاعت در مقابل شجاعت واقعی است. از نظر او، نشان دادن شجاعت در اوضاع و احوالی ناممکن است که راهی برای اجتناب از مرگ و هیچ راهی برای رسیدن به یک هدف ارزش‌مند وجود نداشته باشد.

۳. تعارضاتی که در برخی خوانش‌ها از کتاب اخلاق نیکوماخوسی ارسطو مطرح شده‌اند، رفع‌شدنی‌اند. از باب مثال، ارسطو به نداشتن آگاهی پیش از وقوع خطر و بروز امر خطرناک و لزوم آگاهی از واقعیت خطر پس از بروز امر خطرناک توجه کرده است. همچنین، ارسطو پیوستگی شجاعت با درد را با بدن شخص در برابر امر خطرناک و احساس لذت و عدم احساس رنج را با قلب شخص و شریف بودن عمل مرتبط دانسته است.

۴. در مواردی به ارسطو نقدهایی وارد هستند یا دست‌کم پرسش‌هایی باقی‌اند که مقتضی تأمل‌اند؛ از باب مثال، آیا ارسطو

شجاعت را با بی‌باکی اشتباه گرفته است که اعتماد به نفس را جزو ساختار شجاعت می‌داند؟ اگر او شجاعت را فضیلتی می‌داند که بر اثر مداومت و تمرین حاصل می‌شود، چرا اعتماد به نفس ناشی از تجربه عملی در نبرد را انکار می‌کند؟ چرا حدّ وسط را فقط در نسبت با ترسیدن در نظر می‌گیرد، در حالی که ترس و غضب، هر دو، در شجاعت نقش دارند؟ چرا شجاعت را به میدان نبرد محدود کرده و به انواع دیگر شجاعت توجه نکرده است؟ و چرا ترس موجود در شجاعت و ترس موجود در ترسویی را با یک واژه به کار برده است؟

منابع

- ارسطو. (۱۳۸۱). اخلاق نیکوماخوس، ترجمه محمدحسن لطفی. تهران: طرح نو، چاپ دوم.
- ارسطوطالیس. (۱۹۷۹). الأخلاق، ترجمه اسحاق بن حنین، تحقیق عبدالرحمن بدوی. کویت: وكالة المطبوعات.
- ارسطوطالیس. (۱۹۲۴). علم الأخلاق الی نیکوماخوس، ترجمه احمد لطفی السید. قاهره: دارالکتب المصریّه.
- اسپونویل، کنت. (۱۳۹۰). رساله‌ای کوچک در باب فضیلت‌های بزرگ، ترجمه مرتضی کلانتریان. تهران: آگه، چاپ چهارم.
- اسکار، جفری. (۱۴۰۱). در باب شجاعت، ترجمه رسول سعدونی. تهران: بیدگل، چاپ اول.
- افلاطون. (۱۳۸۰). دوره آثار افلاطون، ترجمه محمدحسن لطفی. تهران: خوارزمی، چاپ سوم.
- باکویی کتریمی، حوریه و همکاران. (۱۴۰۰). «بررسی مقایسه‌ای نظرگاه ارسطو درباره جایگاه «فضیلت اخلاقی» در «سعادت انسان» در اخلاق نیکوماخوس و اخلاق ائودموس». تأملات فلسفی. ش ۲۶، بهار و تابستان، صص ۷۵-۱۰۴.
- سلیگمن، مارتین. (۱۳۸۹). شادمانی درونی: روان‌شناسی مثبت‌گرا در خدمت‌ خشنودی پایدار، ترجمه مصطفی تبریزی. تهران: دانژه، چاپ اول.
- عامری، ابوالحسن. (۱۳۹۸). السَّعَادَةُ وَ الإِسْعَادُ فِي السَّيْرَةِ الإِنْسَانِيَّةِ، تحقیق حسین قدمی. قم: آیت اشراق، چاپ اول.
- ولی‌زاده، محمدمهدی و حسن سعیدی. (۱۴۰۱). «تحلیلی توحیدی از مفهوم و مراتب فضیلت شجاعت در اخلاق عرفانی». تأملات اخلاقی. ش ۱۲، زمستان ۱۴۰۱، صص ۸۷-۱۰۷.
- Aristotle. (2000). *Nicomachean Ethics*. Translated by Roger Crisp, Cambridge University Press.
- Aristotle. (1985). *Nicomachean Ethics*. Translated by Terence Irwin, Indianapolis, Hackett Publishing
- Aristotle. (1991). *The Complete Works of Aristotle*, Barnes, Jonathan (ed.). Princeton, Princeton University Press.
- Αριστοτέλης. (2006). *Ηθικά Νικομάχεια*. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78
- Curzer, Howard J. (1996). "Aristotle's Account of the Virtue of Courage in *Nicomachean Ethics*", *Society for Ancient Greek Philosophy*, pp. 1-15.
- Ladikos, Anasfasios. (2004) "Revisiting the Virtue of Courage in Aristotle", *Phronimon*, Vol.5, pp. 77-92.
- Nisters, Thomas. (2000). *Aristotle on Courage*, Peter Lang.
- Otteson, Michael. (2022). "Courage in Aristotle's Theory of the Good", *Journal of Value Inquiry*, pp. 1-17.
- Oxford English Dictionary. (1989). Oxford University Press. Vol. 2. Second edition.
- Pangle, Lorraine Smith. (2018). "The Anatomy of Courage in Aristotle's *Nicomachean Ethics*", *The Review of Politics*, 80 (4), pp. 569 – 590.

- Pears, David. (1978). "Aristotle's Analysis of Courage", *Midwest Studies in Philosophy*, pp. 273-285.
- Rogers, Kelly. (1994). "Aristotle on the Motive of Courage", *The Southern Journal of Philosophy*, 32(3), pp. 303-313.
- Roochnik, David. (2015). "Courage and Shame: Aristotle's Nicomachean Ethics", *Etica & Politica*, No 2, pp. 200-218.
- Ross, David. (1995). *Aristotle*, Routledge, 6th Edition.
- Sparshott, F. (1994). *Taking me Seriously: A Study of the Argument of the Nicomachean Ethics*. Toronto: University of Toronto Press.
- Vigani, Denise. (2017). "Aristotle's Account of Courage", *History of Philosophy Quarterly*, 34 (4): pp. 313-330.
- Ward, Lee. (2001). "Nobility and Necessity: The Problem of Courage in Aristotle's Nicomachean Ethics", *American Political Science Review*, Vol. 95, No. 1, pp. 74-75.
- Zavaliy, Andrei G. (2020). *Courage and Cowardice in Ancient Greece: From Homer to Aristotle*, Springer, First Edition.

